

A KACAGÓI KIS TEMETŐ TÖRTÉNETE

A szentsimoni emlékmű jobb oldalán a falu második világháborús embervesztesége van felsorolva. Az idelátogatók többségének feltűnik, hogy az évszámok nem a szokásos 1939-45 évekre datálódnak, hanem **1938-1945** van felvésve. Magyarázata helyi különlegesség:

Amikor 2000-ben az emlékműre felvésendő nevek után érdeklődtem, megtudtam, hogy Bellér kata Arzén 1938. október 5-én esett el, Kacagópusztán, amely Orávka néven most önálló község Rimaszécs és Dobóca között, a Rimaszombati járásban. Ezt a falut az első világháborút követő csehszlovák földbirtokreform során, 1921-ben hozták létre, amikor a Rimaszécs (Rimavská Seč)-hez tartozó Csobánka és Kacagó pusztákra, a Coburg család felosztott nagybirtokára árvai szlovák kolonisták települtek.

A kacagópusztai eseményekről többször hallottam, már gyerekkoromban is, de akkor még nem voltak történelmi ismereteim. 2000-ben elbeszéltek az öregek, hogy mi történt, de az igazi, adatokkal alátámasztott történetet Elek László, akkor domaházi lakos és egyben határőr szakdolgozatának megismerése jelentette. Ez a dolgozat 80 %-ban a „főszereplő” Felcsiki Gábor századosnak az 1941-ben írt visszaemlékezését tartalmazza, amelynek egy példányát a Hadtörténelmi Intézetben (sokáig titkosítva), egy példányát pedig a hangonyi határőr laktanya tetőzetének javítása során találták meg. A meglehetősen részletes, mintegy 80 gépelt oldalnyi anyagból a legfontosabb eseményeket, illetve azok szentsimoni vonatkozásait ismertetem:

Felcsiki Gábor százados volt a parancsnoka a 7/9 határbiztosító századnak 1938-ban, amely az Egerben állomásozó 7/III. határbiztosító Osztály kötelékébe tartozott. 18km széles határszakaszon látott el szolgálatot erdős, 3-400m magas, dombos terepen. 3 őrsé volt telepítve Uraj, Hangony és Domaháza községekben.

A határ túloldalán a Rima folyó 4km széles völgyében a Rimaszombat-Bánréve közti vasútvonal és széles közút húzódik. A Rima partján több tucat betonerődöt épített a csehszlovák hadsereg, amelyekben golyószórós egységek teljesítettek szolgálatot (4 ember, 2 golyószóró). A kiserődök a fentebb említett csehszlovák kolonisták által benépesített falvak, illetve a Rima hídjai közelében sűrűbben voltak elhelyezve. Az erődök legénysége zömmel helyi kolonistákból és cseh nemzetiségű katonákból állt. A kiserődök és a trianoni határ között színmagyar lakosságú kis falvak (200-400 lakos) voltak. Velkenye, Jéne, Harmac, Dobóca, Darnya. Velkenyén és Darnyán a falu mellett finác és csendőrlaktanyákat építettek, ezekben 60-80 főt helyeztek el.

Felcsiki terve az volt, hogy a három magyar őrsről indulva elfoglalja és tartja a Rimaszécs-Feled közti vasútvonalat és a közutat, ezzel megnyílik az út a csak 15km távolságban lévő Rimaszombat felé, amelyet egy Ózdon állomásozó önkéntes zászlóaljnak kellett volna elfoglalni. A tervet és az időpontot egyeztették, de **konkrét indulási parancsot nem adott ki senki.** *(Az első bécsi döntés csak 1 hónappal később született meg!)* Ennek ellenére Felcsiki **1938. október 5-én** 02-órákor elindította az egységeit (7 rohamjárórt és a hangonyi századot) és azok hajnali 04 órára elfoglalták a határ túloldalán levő Velkenye, Rimaszécs, Jéne községeket, sőt Domaházáról induló őrsze Zudla Péter Pál hadnagy vezetésével a Serke község melletti várhegyet és később a Serkével szomszédos Dobócát és Rimasimonyit is. A Darnya melletti cseh őrsöt 5km-es menetelés után Szentjóni Viktor hadnagy (civilben kántor-tanító) egysége késve támadta meg, mert már mire odaértek, zengett az egész Rima völgy a géppuskák sorozataitól.

04 órákor Felcsiki már megkapta Balgha ezredes kerületi parancsnok parancsát a harcok megszüntetésére, de akkor már nem akarta előre küldött őrszeit cserbenhagyni. A legvitatottabb döntése az volt, hogy a velük vonuló cigánybanda kísérete mellett „nótát” vezényelt a Harmac felé vezető visszhangos, szűk völgyben vonuló századnak. A túloldali csehszlovák fináncok és néhány fős őrsök ezt úgy értékelték, hogy óriási túlerővel állnak szemben és sorra megfutottak, vagy megadták magukat. Jellemző, hogy a nagyböggőt is valami lángszórófélének gondolták, ezért szét is lőtték rendesen. A később megjelenő csehszlovák propaganda a nótázás alapján állította, hogy részeg magyar hordák garázdálkodtak.

Jéne és Harmac Felcsiki ellenőrzése alá került, de Kacagópuszta előtt megakadt az előrenyomulás 5 óra 30-kor. Már világosan a 6 órákor a fiatal, agilis Meskó Tibor hadnagy szakaszával egymás után kényszerítette megadásra a kiserődöket, de az egyiknél hibát vétett. Nem ellenőrizte a bunker belsejét, és amikor a következő pár száz méterre lévő kiserőd felé irányította szakaszát, a magát korábban megadó cseh legénység a háta mögött újra löni kezdett. Két tűz közé szorulva elesett Meskó hadnagy, és összesen még 5 katona, 6-an megsebesültek. A szentsimoniak közül Bellér kata Arzén és még két határőr később estek el ugyanebben a körzetben.

7 óra után Felcsiki már nem erőltette az erődök elleni támadást, hanem védőkörzeteket alakított ki. Miután 13 óra után többször is megkapta írásban is a visszavonulási parancsot, és a felettesei parancsát átadó tiszttől megtudta, hogy már minden őrsze veszteség nélkül visszavonult, este 21 órákor elindította az általa közvetlenül irányított szakaszokat és visszavonult a trianoni határ mögé, Hangonyra. A csehszlovák hadsereg csak október 7-én vonult be újra a határmenti falvakba.

Az elesettek közül csak Varga kapcsi János holttestét hozták vissza Magyarországra. A többieket ki sem tudták hozni a tűzvonalból. Ők néhány hétig az út menti kacagói kis temetőben feküdtek, és csak az első bécsi döntés után 1938 novemberében szállították haza testüket a falujukba. Ezt tanúsítja a szentsimoni plébánia

anyakönyvének két bejegyzése is. Érdekes a halál okának bejegyzése. A helyzetet óvatosan megítélő káplán 1938.október 6-án még annyit írt „fejlövés, harcban esett el”. Amikor egy hónap múlva (az első bécsi döntést követően) Bellér kata Arzént temették, a plébános már „hősi halált halt” bejegyzést írt. A többi elesett is a közelben lakott, hiszen Felcsiki egysége 90%-ban első világháborút megjárt tartalékosok voltak. Egy ma is élő szemtanú (Varga Béla dúl) állítása szerint a fél falu, sőt a hangonyiak egy része is a hegyerincről nézte 5-én hajnalban a határmenti harcokat, a behívandó tartalékosokat a százados saját maga választotta ki, és már napokkal előtte tudták, hogy megindulnak, mert szakaszonként gyóntak a templomban.

Ez röviden a kacagói „csata” története.

A vállalkozás mérlege: Felcsiki egységei: 10 tiszt (ebből 7 tartalékos!) 405 fő legénység, 34 csendőr ,7 pénzügyőr. Fegyverzete a kézfegyvereken kívül 4 géppuska és 7 golyószóró. 15 km szélesen 4km mélységben uralták a magyarok a Rima völgyét, nyitva állt az út Rimaszombat felé.

Elesett 1 tiszt és 9 határőr, megsebesült 7 határőr, fogságba estek 14-en. A 9 csehszlovák őrs közül csak a Darnyai védekezett komolyabban, a 6 finác (csendőr) laktanya legénysége harc nélkül szétszaladt. 47 beton kiserődből 6 megadta magát, 11 erődöt elfoglaltak. Csehszlovák oldalról elesett 14fő, sebesült 26fő, fogságba esett 89fő, de ezek közül a szlovákokat rögtön szabadon engedték, 26 foglyot vittek Miskolcra. A térségben állomásozó kb 3000 főnyi csehszlovák katonaság nem kezdeményezett ellentámadást.

A csehszlovák propaganda szerint a támadókat páncélos egységek üzték vissza. Meskó Tibor és több elesett cseh halálhírét a Kárpátaljai „rongyosgárda” működési helyszínéhez kapcsolták. A komáromi tárgyalásokon, amelyek október 9-én kezdődtek erélyesen tiltakozott a csehszlovák delegáció – ugyanakkor a magyarok sajnálkoztak az eseményen, de egyúttal közölték, hogy sajnos ilyen a néphangulat a határvidéken. Az elfogott magyarokat 1939. január 1. előtt hazaengedték.

Mi maradt az eseményekből az emberek emlékezetében?

Felcsiki egy darabig nem lépett elő. Hadbírótság elé nem állították, mert egy orvosszakértői vizsgálat szerint a felfokozott izgalmi állapotában nem volt teljesen beszámítható állapotban. A vállalkozás résztvevői közül 39 főt kitüntettek. Bodnár István hadnagynak tulajdonítják a következő magyar nótát, amit igen kevesen ismernek már a Hangony völgyében:

„Kacagói kis temető, nóta is van róla
Oda megyek meg pihenni, ha majd üt az óra,

Szívesen meg halnék szép Magyarorszáért,
Meg azért a göndör hajú felvidéki lányért”

Felcsiki a felvidéki bevonulást követően Jolsván, ahol kerületparancsnok lett, készíttetett egy emléktáblát, aminek a háború után nyoma veszett. Felcsiki jelentésére ráírták, hogy „nyilvánosságra nem hozható”, ezt annyira komolyan vették, hogy Elek László érdeklődésére csak hosszabb gyözködésre keresték elő a Hadtörténeti Levéltárban.

A kacagói kis temetővel szemben az út mellett 1940-ben épült egy beton talapzat, emlékműnek szánták, de soha nem épült fel.

Elek László még talált néhány beton kiserőd-maradványt a Rima partján, sőt egy ép kiserődöt is Feled (Jesenske) községben. Az összefogás Hangonyért Egyesület és az ózdi huszárok emléktúrát szerveztek a Hangony-Darnya útvonalon.

2009-ben az eseményt leírta és csehszlovák kutatási adatokkal is kiegészítette Simon Attila történész, a címében enyhén szólva gúnyos „Sípbal, dobbal, nagybögővel” című tanulmányában. Ő írja le Felcsiki felelősségre vonásának történetét, amelyről a százados csak annyit jegyez meg visszaemlékezésében: „nekem egy bélyeget kell viselnem egész életemben”. 1943 január közepén a Görgeiről elnevezett 13. miskolci gyalogezred 13/III. tornaljai zászlóaljának parancsnokaként fogságba esett a Sheshucsjei hídfőtől délre.

Ha valaki idegen Szentsimonban jár, és megnézi a világháborús emlékművet, mindig elmondjuk a történet vázlatát.

Kovács Béla
Ózd-Szentsimon